

nooit bondskanselier van Oostenrijk geweest, terwijl het personenregister nogal wat lacunes vertoont. Een kniesoor die zijn oordeel over deze wat mij betreft aantrekkelijke biografie hierdoor laat beïnvloeden.

Jac Bosmans

Onthullend! Campagnejournalistiek eist politieke slachtoffers

Mariëtte Wolf, *Het geheim van de Telegraaf. Geschiedenis van een krant* (Uitgeverij Boom; Amsterdam 2009) ISBN 978 90 8506 765 8, 565 p., prijs: € 39,95

‘PVDA PAKT GEWONE MAN’, kopte *De Telegraaf*, over de volle breedte van de voorpagina van 8 april 2010. Het verkiezingsprogramma van de sociaaldemocraten zadelde volgens de krant ‘de hardwerkende Nederlander’ op met een reeks lastenverzwaringen op het gebied van consumptie, zorg en wonen. Wie de geschiedenis van de krant kent, ziet hier de politieke campagnejournalistiek van de jaren zeventig terug. Dat de krant niet altijd zo nadrukkelijk kleur heeft bekend, is te lezen in *Het geheim van De Telegraaf*.

Mariëtte Wolf beschrijft in haar boek, tevens proefschrift, de beginjaren van de krant die voor het eerst verscheen in 1893 en ze eindigt met de komst van hoofdredacteur Sjuul Paradijs in 2009. De auteur is als conservator en later directeur van het Permuseum goed ingevoerd in de persgeschiedenis. Tot haar verbazing was er niet eerder onderzoek verricht naar het roemruchte verleden van de krant met veruit het grootste aantal lezers. Na haar vertrek bij het Permuseum kreeg zij de gelegenheid dit gat in de mediageschiedenis te vullen. Wolf kreeg toegang tot het archiefmateriaal van *De Telegraaf* en financiële steun om het onderzoek uit te voeren. Een commissie van wetenschappers en journalisten waarborgde de onafhankelijkheid van het onderzoek.

De krant werd opgericht door jonkheer Henry Tindal, die een vrijzinnig nieuwsblad voor de Amsterdamse elite wilde maken. *De Telegraaf* moest het chique *Algemeen Handelsblad* de loef af steken. Tindal liet zich inspireren door Engelse kranten als *The Daily Telegraph*, waarin sensatie (misdaad, tragedie, roddel en avontuur) een hoofdrol speelde. Even leek het of *De Telegraaf* geen lang leven beschoren zou zijn: in 1902 moest de krant vanwege grote financiële problemen worden overgenomen. Drukker Hak Holdert kocht de krant op en maakte *De Telegraaf* tot een dagblad voor de massa. Tijdens de bezetting werkte Holdert mee met de Duitsers. Deze collaboratie kwam de krant duur te staan; tussen 1945 en 1949 mocht zij niet verschijnen. Door toedoen van de succesvolle hoofdredacteur Stokvis schoot de oplage van de krant na 1949 als een pijl omhoog. Ondanks zijn populariteit raakte het dagblad bij een deel van de bevolking zijn imago van ‘foute’ krant niet kwijt. Eerst vanwege de rol tijdens de bezetting, later vanwege de conservatieve uitstraling en de manier van journalistiek bedrijven. De journalisten kon het niets schelen dat ze met de nek werden aangekeken. De onderlinge band was sterk, *De Telegraaf* zorgde goed voor zijn ‘familie’ en de krant was prima in staat de eigen

boontjes te doppen. Waar andere – zuilgebonden – dagbladen het in de loop van de jaren zestig moeilijk kregen, bloeide *De Telegraaf* als nooit tevoren. Vanaf het midden van de jaren zestig kreeg de krant jaarlijks 25.000 nieuwe abonnees. Die stijgende lijn werd pas in 2000 naar beneden omgebogen bij een oplage van meer dan 800.000. Het is de krant die het best de gevoelens van het volk weet te peilen, of zoals Jan Blokker het bij het honderdjarig bestaan van de krant plastisch uitdrukte: ‘Geen enkele krant heeft de thermometer zo diep in de billen van de samenleving als *De Telegraaf*.’

Hoe interessant de interne geschiedenis van de krant ook is, mijn aandacht werd vooral getrokken door de uitwerking van de krant, specifiek: de wisselwerking tussen de krant en de politiek. Er is immers geen andere krant geweest die zo vaak aan de basis heeft gestaan van politieke affaires als *De Telegraaf*. De door de krant bedreven ‘campagnejournalistiek’, afgekeken van de dagbladpers in Angelsaksische landen, had niet zelden het instellen van onderzoekscommissies in de Tweede Kamer of het (bijna) aftreden van bewindslieden tot gevolg. Een greep uit de naoorlogse periode: drie defensie-affaires in de jaren vijftig (‘Majoor K.’, de Helmenaffaire en de zaak-Van der Putten), Pieter Menten, de Hofmansaffaire, de *Telegraaf*-rellen, de verlovings van de prinsessen Irene en Beatrix, Lockheed en Dennendal. In een recenter verleden hebben PvdA-ministers Vogelaar en Cramer ondervonden hoe het is om mikpunt van de krant te zijn. Allemaal waren het breed uitgemeten kwesties met een politiek staartje, waarvan de meeste door Wolf uitvoerig worden besproken. Het onderzoek naar de drie defensie-affaires bijvoorbeeld, werpt licht op de grote betrokkenheid van de krant. Die beperkte zich niet tot schrijven alleen. De proceskosten van ‘Majoor K.’, die ervan werd beschuldigd steekpenningen te hebben aangenomen voor grote legerorders, werden door *De Telegraaf* betaald. Niet alleen omdat de krant heilig overtuigd was van zijn onschuld, de publiciteit die de affaire kreeg speelde net zo goed een rol. De krant trok alle registers open. Dat zij het bij lang niet alle campagnes bij het rechte eind had, was van minder belang.

Ondanks het uitvoerige onderzoek van Wolf houdt *De Telegraaf* geheimen: had senator Van Riel (vvd) het nu wel of niet op een akkoordje gegooid met de krant om zijn rivaal minister van Defensie Visser (vvd) weg te krijgen (p. 282)? Wolf vond wel aanwijzingen voor de sterke persoonlijke banden in de jaren zeventig tussen de parlementaire redactie en vvd-leider Wiegel. Het ging zelfs zo ver dat een *Telegraaf*-journalist Kamervragen voor Wiegel formuleerde, om de vvd-fractie leider de dag erop in de krant doodleuk met zijn interventie te complimenteren.

Wolf laat het niet bij het beschrijven van de acties van de *crusading newspaper*, ze draagt ook verklaringen aan voor het waarom. Volgens haar zijn de acties terug te voeren op de maatschappelijke onrust, de kracht of zwakte van de krant en de samenstelling van de hoofdredactie. Naast de serieuze analyse houdt de auteur ook ruimte voor smakelijke verhalen. Zo vertelt Wolf hoe in de jaren zeventig als gevolg van grote hoeveelheden drank de boel nog wel eens uit hand liep op de redactie. Om de kosten als gevolg van gooi- en smijtwerk enigszins te temperen werden de telefoons en typemachines aan de tafels vastgeschroefd. Ook persoonlijke verhalen zijn opgetekend. Bijvoorbeeld hoe gevreesd commentator Jacques Gans thuis aan het werk was: ‘Pa zit weer een bijzonder gemeen stukje te schrijven,’ zei zijn vrouw tegen de kinderen als er vanuit de studeerkamer luid gelach klonk.

Die verhalen van en over de journalisten en de redactie brengen de lezer vaak aan het grijnzen of roepen verbazing en ongeloof op. Een kleurrijke geschiedenis is het zeker. De

auteur en de uitgever hebben met zichtbaar plezier dit boek gemaakt. De schrijfstijl is prettig en het boek is met zorg opgemaakt: rijk geïllustreerd, tekst in twee kolommen, met geheel in *Telegraaf*-stijl vetgedrukte citaten. De ambitie van Wolf was het boek te schrijven als een journalistieke schelmenroman, en daarin is zij met vlag en wimpel geslaagd.

Anne Bos

Algemeen belang versus belangenbehartiging

P.E. Werkman en R. van der Woude, *Wie in de politiek gaat is weg? Protestantse politici en de christelijk-sociale beweging* (Uitgeverij Verloren; Hilversum 2009) ISBN 978 90 8704 1052, 366 p., prijs: € 29,-

‘Wie in de politiek gaat is weg’, kregen Christiaan Smeenk en Jan Schouten te horen toen ze midden jaren twintig van de vorige eeuw vanuit het CNV de politiek ingingen. Hun overstap naar de ARP zou betekenen dat ze verloren raakten voor de christelijk-sociale belangenbehartiging, vreesden de oud-collega’s. Politici horen immers het algemeen belang te dienen, en dat is niet altijd één op één in te passen in het deelbelang waaruit zij afkomstig waren. Een spanningsveld dus, waar politici afkomstig uit het maatschappelijk middenveld maar al te vaak hun tanden op stuk bijten. Het meest recente voorbeeld is natuurlijk Karin Adelmund, die als PVDK-Kamerlid de WAO-ingrepen moest verdedigen waartegen zij als vicevoorzitter van de FNV te hoop was gelopen. In de onderhavige bundel ontbreekt Adelmund uiteraard, daar deze zich richt op protestants-christelijke politici. Elske ter Veld – een politica met een vergelijkbaar verhaal – vinden we wel terug in dit boek, maar dan als auteur.

Een bonte stoet politici trekt in deze bundel voorbij. De eerdergenoemde Smeenk vervult een hoofdrol en wordt vergezeld door onder andere Anthonie Colijn (de broer van), Artitius Talma, Barend Biesheuvel, Hannie van Leeuwen en Koos Andriessen.

Het mooiste komt het spanningsveld naar voren in de biografische schets van Barend Biesheuvel. Biesheuvel maakte carrière in de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB), waarna hij de overstap maakte naar de ARP. Nou ja, overstap: hij werd voorzitter van deze bond toen hij al Tweede Kamerlid was – naar eigen zeggen tot vreugde van zowel de bond als de partij. In de Kamer maakte hij zich nog altijd sterk voor zijn boerenachterban; hij behoorde duidelijk tot de stoottroepen van het zogenaamde ‘groene front’. Bij Biesheuvel was de scheidslijn tussen Kamerlid en belangenbehartiger dun, zo dun zelfs dat hij bij een Kamerdebat eenmaal zelfs namens de CBTB sprak in plaats van namens zijn ARP-fractie. Er lag voor hem daarentegen wel een flinke kloof tussen het Kamerlidmaatschap en het ministerschap. Waar Biesheuvel zich als CBTB-voorman en Kamerlid hard maakte voor een hogere melkprijs, weigerde hij als minister deze te verhogen. Het werd hem door zijn achterban niet in dank afgenomen; blijkbaar was hij nog niet ‘weg’ toen hij in de politiek ging, maar wel op het moment dat hij op het pluche kwam. Het resulteerde in de vraag van een boerenwoordvoerder hoe het toch kon dat zij het vroeger altijd volstrekt eens waren, maar op dat